

Místo důchodové reformy v sociálním, ekonomickém a politickém kontextu vývoje země

Martin Potůček

CESES FSV UK Praha, Česká republika

<http://martinpotucek.cz>, <http://ceses.cuni.cz>

Kulatý stůl

„Důchodové reformy ve Francii a v České republice
– srovnání a inspirace“

Praha, 16.12. 2010

Struktura prezentace

- Kritéria hodnocení důchodové reformy a jejích důsledků
- Politický a správní kontext
- Ekonomický kontext
- Sociální kontext
- Základní závěry

Kritéria hodnocení důchodové reformy a jejích důsledků

- Rozpočtová odpovědnost
- **Kvalita života důchodců**
(v minimální variantě alespoň zábrana jejich propadu do chudoby)
- **Solidarita:**
  - mezigenerační
  - intragenerační (příjmová)
- **Sociální spravedlnost:**
  - ekonomicky aktivní vs. důchodci
  - zaměstnanci vs. OSVČ
  - rodiče vs. bezdětní
- **Ekvivalence (zásluhovost)**
- Politická průchodnost

N. Barr (2010)

Politický a správní kontext

- Významem nejzávažnější strategické rozhodnutí, čekající na novou politickou reprezentaci
- Přizvání odborníků k analýze situace a přípravě podkladů pro politické rozhodnutí (Poradní expertní sbor - PES)
- **Vítězství pravice ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR v květnu 2010**
- Bariéry dosahování širšího politického konsensu dané nízkou úrovní politické kultury
- Výrok Ústavního soudu, jímž shledal protiústavním ustanovení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, zakotvující v nynějších výších tzv. redukční hranice pro stanovení výpočtového základu procentní výměry důchodu, s odložením účinnosti do 30. 9. 2011.
- Panevropský penzijní systém (Holzmann – Palmer 2006)

21.12.2010

Ekonomický kontext

Globální krize:

- Pokles ekonomické dynamiky
- Vysoká a chronická nezaměstnanost
- Pokles důvěryhodnosti soukromých finančních institucí (včetně penzijních fondů)
- Rostoucí zadlužení států (včetně ČR)

Ekonomický kontext

Podíl veřejných výdajů na sociální a zdravotní služby jako % HDP.

Položky	Celkem	Sociální výdaje celkem	Starobní a pozůstalostní penze	Podpora rodiny	Politika zaměstnanosti	Zdravotně postižení	Bydlení	Péče o zdraví	Ostatní
EU 27 2007	26,2	25,2	11,7	2	1,3	2	1,3	7,4	0,5
ČR 2007	18,6	18,0	8	1,7	0,6	1,5	0,6	6,1	0,1
Rozdíl	-7,6	-7,2	-3,7	-0,3	-0,7	-0,5	-0,7	-1,3	-0,4

Zdroj: Eurostat

V letech 1990-2008 osciloval podíl starobních a pozůstalostních penzí na HDP v pásmu 7,2 až 8,5 %. Od roku 1997 neklesl pod 8 %.

Ekonomické charakteristiky stávajícího penzijního systému

- Průměrný starobní důchod dnes činí něco přes 10 000 Kč.
- Poměr důchodů k hrubé mzdě dnes u nás osciluje těsně nad mezinárodně stanovenou minimální úrovní 40 %.
- Penzistům nejvýznamněji komplikuje život růst nákladů na bydlení, vysokých cen energií, služeb, zdravotní péče a dalších životních potřeb. „*S nivelizovanými důchody je v tržní ekonomice obtížné přežít.*“
- „*České domácnosti jsou ve srovnání se západní Evropou skutečně chudé (...) úspory (nemohou) fungovat jako významný pilíř zabezpečení na penzi.*“ (Úspory obyvatelstva... 2010)
- Celkovou nespokojenost české populace s penzijním systémem dokumentuje až 24. místo země v žebříčku evropských zemí. (Second European Quality of Life Survey Overview 2009)

Zdroje příjmů veřejných rozpočtů

- Daň ze zisku podniků, která činila ještě v roce 1992 55 %, poklesla až na 19 % v roce 2010, tedy na pouhou přibližně třetinu toho, co před necelými dvaceti lety.
- Horní hranice zdanění příjmů fyzických osob, která činila v roce 1993 47 %, poklesla se zavedením rovné daně v roce 2008 nominálně na 15 % (fakticky na necelých 23 %), tedy na polovinu, přičemž u osob s příjmem vyšším než je šestnásobek průměrného měsíčního příjmu jde i o faktické 15 % zdanění.
- Výší složené daňové kvóty ve vztahu k HDP na obyvatele zaostávala ČR v roce 2008 za regresní přímkou vyjadřující tento vztah v rámci zemí EU o cca 2 procentní body. (Data Eurostatu)

Sociální kontext

„K nejvýznamnějším změnám v úrovni a struktuře plodnosti by mělo dojít ještě před rokem 2020, zejména s ohledem na skutečnost, že se jedná o reálnou krajní hranici mezi odkladem a definitivním vzdáním se mateřství u generací žen, které se v 90. letech rozhodující měrou podílely na hlubokém poklesu plodnosti a které recentně překročily věkovou hranici třiceti let.“ (Burcin – Kučera 2010)

Úhrnná plodnost – prognóza	Burcin-Kučera 2003	Burcin-Kučera 2010
2010	1,34	1,51
2020	1,51	1,68

Souvislosti důchodové a rodinné politiky

Lidé, kteří jsou klienti povinného sociálního pojištění a nemají děti, jsou na rozdíl od rodičů pečujících o děti černými pasažéry systému PAYG:

- nenesou náklady ušlých příležitostí z důvodu péče o děti (ztráty výdělku, časové a kariérové omezení profesní kariéry, náklady na děti, které by jinak mohl směřovat do jejich osobní spotřeby)
- Vzhledem k delší době zaměstnání a vyšším výdělkům nakonec pobírají i vyšší důchody, které jsou posléze hrazeny z příspěvků těch zaměstnaných dětí, do kterých svůj čas, zdroje a energii kdysi investovali jejich rodiče.

Příklad černého pasažérství

Rodič, Syn (Rodiče) a Bezdětný jsou všichni klienty PAYG systému.

Syn vydělává 23 tisíc Kč hrubého a platí z něj 28 % na sociální pojištění – 6440 Kč.

Rodič i Bezdětný si užijí dvacet let důchodu. Příspěvek Syna se mezi ně rozdělí, každý dostane 772 800 Kč.

Výchova Syna stála Rodiče 2 800 000 Kč, které Bezdětný mohl investovat jakkoli jinak do zajištění svého stáří.

Pro život v důchodu měl tedy Rodič pro sebe k dispozici 772 800 Kč, zatímco Bezdětný 3 572 800 Kč. Rodič tedy disponoval ve srovnání s Bezdětným jen pouhými 22 % jeho zdrojů.

(Volně podle Zborníka 2010, odhad nákladů na výchovu dítěte převzat z Hampla - Bartoše 2009)

21.12.2010

Souvislosti důchodové a rodinné politiky

Možná zvýhodnění lidí pečujících o nezaopatřené děti:

- Dřívější odchod do důchodu
- Vyšší (případně i univerzální) dětské přídavky
- Nižší daň z příjmu
- Nižší příspěvky do povinného sociálního pojištění
- Zvýhodněný výpočet výše důchodu
- Část příspěvků ekonomicky aktivních dětí odváděna přímo rodičům – penzistům
- *Kombinace různých přístupů*

Jde o hledání sociálně spravedlivějšího řešení; lze očekávat i pozitivní efekt ve zvýšené fertilitě.

Prameny:

Barr, N.: Reforming Pensions: Principles and Policy Choices. *Acta VŠFS*, Vol. 4, 2010, No. 1, pp. 47-58.

Burcin, B. – Kučera, T.: *Prognóza populačního vývoje České republiky na období 2008–2070*. Praha 2010.

Česká republika v Evropské unii: proměny a inspirace. Sborník příspěvků z konference. Praha, CESES 2.-3.11. 2006.

Hampl, O. - Bartoš, F. Analýza nerovného postavení rodin s dětmi a možnosti zmírnění této nerovnosti. *Demografie*, roč. 51, č. 2, s. 115-126.

Holzmann, R. – Palmer, E. et al.: *Pension Reform: Issues and prospects for Non-Financial Defined Contribution Schemes*. Washington, The World Bank 2006.

Potůček, M. – Musil, J. - Mašková, M. (eds.): *Strategické volby pro českou společnost. Teoretická východiska*. Praha, Sociologické nakladatelství 2008.

Second European Quality of Life Survey Overview. Dublin, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions 2009. 95 p.

Úspory obyvatelstva v ČR a v Evropě. Podkladový materiál PES. Praha 2010.

Vostatek, J.: *Vývojové tendence sociálního zabezpečení se zaměřením na Evropu a Česko*. Referát na semináři „Výsledky vědecko-výzkumné práce VŠFS na úseku penzijní teorie a politiky.“ Praha, 25.2. 2010.

Závěrečná zpráva PES. Praha, červen 2010. 19 s. a příl.

Zborník, P.: *Investing in Children*. Diplomová práce. FSV UK, Praha 2010, 139 s.

Děkuji za pozornost!

21.12.2010